En officer med vida vyer

av Olof Santesson

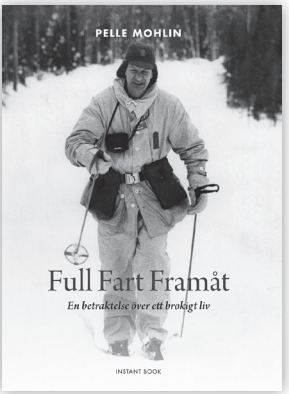

TITEL:
Full Fart Framåt
FÖRFATTARE:
Pelle Mohlin
FÖRLAG:
Instant Book, Stockholm, 2021

DETTA ÄR EN historia inifrån värnpliktsförsvaret, om dess spjutspets formad av generationers yrkesbrödraskap. Berättaren blev själv framgångsrikt en del av systemet men sticker också ut. Först några ord om scenen.

Att bli officer har gett tillträde till en stor bekantskapskrets; även en liten försvarsmakt skapade ett vidsträckt nätverk, där traditioner har vägt tungt. För att trivas och lyckas i ett speciellt yrke som detta måste man finna sig i att ha överordnade att lyda, samtidigt själv känna tillfredsställelse att få andra att agera utifrån egen avsikt. En viss auktoritär benägenhet överraskar inte i den militära miljön med dess krav. Officerare har nog allmänt röstat på högern. Religiositet är inget främmande, inklusive nattvard för truppen (som bokens författare ville ha det). Viss förtjusning i ceremonier och parader hör gärna till, kanske reträttpost vid hovet. Utlopp för något?

Likt brandmanskap som väntar på att släcka bränder har svenska officerare sedan tvåhundra år vant sig vid att stå redo. Nästan ingen i vårt land kunde få tillfälle att föra mobiliseringskrig på riktigt, ”skarpt”; det skulle ju annars i värsta fall ha skett i ett nationellt ödesläge. Istället har man fått tänka sig livsfara och upprepat betygsatts mer än i andra jobb i ett urvalssystem, ofrånkomligt men aldrig fritt från avund, tröghet, kotteribildning, stelbenthet och orättvisa. Man har måst förkovra sig i upprepade övningar, ”leka krig” omväxlande med rena skrivbordsinsatser, i bästa fall på ganska hög nivå, där det också handlade om hur officeren tänkt att vi skulle agera så att en tänkbar eller förmodad motståndare avskräcktes från överfall. I alla händelser krävdes här en inlevelseförmåga och, mer än vanligt, fantasi. Vår man sprutade ut idéer. Många förvekligades.

Vad som förenar de flesta officerare, i varje fall inom armén, är en dragning till utomhusliv, glädje i friska naturen och ett rejält mått av lust att övernatta inte bara i tält utan även i bivacker och snögrottor och dela strapatser med andra. Somliga saknade vilja och fallenhet att göra karriär, trivdes på regementet med livet på trupp hemmavid; hedervärda och nyttiga yrkesmän, orättfärdigt bakom ryggen avfärdade som ”bygdemajorer”. Andra visade sig ha förutsättningar att göra karriär. Några har kommit ihåg. Det har gett färg åt hur det var.

Under det kalla krigets första fas fanns inom officerskåren kvar de som hade luttrats under mellankrigstiden då officerens yrke inte stått högt i kurs. Andra fick jobba med sina snobbiga Karlsbergsvanor. Officerare födda under trettiotalet hade nuddats av tidens ofärd; i viss mån var de barn av andra världskriget. Bland dem som skulle bekläda högre poster under periodens andra hälft fanns de som fått sin gymnasiala utbildning vid Försvarets erkänt goda läroverk. Äldre än åldersklasskamrater som börjat som ”studentbeväringar” fick de sin officersfullmakt vid något mognare år, ett försprång. Flera slutade som generaler, dock inte Per Stig Lennart Mohlin, född 1936 och känd som Pelle Mohlin.

Tidigt visade han drivkraft, som guide vid Vadstena slott, fotbollsreporter på *Östgötabladet*, som hemvärnare, plutonchef i en ungdomsklubb. Man kan inte säga att han gynnades av sina familjeomständigheter. Morfadern försvann från hemmet, pappa blev alkoholiserad och mamma tog sitt liv. Men Pelle hade börjat ta för sig av vad tillvaron bjöd. En släng av tidens skrämmande hot, polio, lät han inte hindra sig på vägen mot en väntande bana. När han blev officer hade han förärat Karlberg med ett ”vikingablot”. Militära skolor, även de högsta, avverkades i jämn takt i växeltjänstgöring med perioder på I 19, regementet där han fann sin rätta plats, i Norrbotten. Den borne infanteristen, med raden fallskärmshopp i tillägg. Om sina soldater och underlydande har han i allmänhet bara gott att säga.

Karriären, som innehöll år som generalstabsofficer, återberättas så som man kunde önska att fler officerare gjorde med instick i svensk kulturhistoria. Mohlin var både bataljonchef för krigsförband och i fredsutbildningen. Vi får interiörer från både anrika men nya jägarförbandet i Arvidsjaur och Livregementets grenadjärer i Örebro, där hans vän Einar Lyth blev chef. Kända officerare passerar godkända genom den mohlinska texten, militärbefälhavaren Curt Sjöö och I 19-överstarna Olof Rudqvist (”Olle Ruda”) och Jan Wickbom. Andra var mindre benägna att uppskatta hans många initiativ och påhitt. Det kan vara svårt för ett vanligt regemente att härbärgera en officer med vida vyer.

På den fortsatta vägen fick Pelle Mohlin, i ett avhopp från det militära, utlopp för sin obändiga energi och trängtan till fjällvärlden under nio år i Svenska Turistföreningen, där han snarast i rasande takt rustade upp fjällstugor, turiststationer och vandrarhem. Som inte sällan på hans väg kom han till sist ohjälpligt på kant med en överordnad, Stig Synnergren, mest känd som en av våra ÖB.

Mohlin medger själv viss skrytsamhet, och så här långt i memoarboken övertygas man av hans kapacitet utan att han för varje fas behövde tala om hur bra han gjort ifrån sig. Författaren kunde nog även ha besparat oss en del personomdömen om alkoholiserade och/eller på annat sätt olämpliga, inkompetenta kolleger, företrädesvis bland efterträdare som han tyckte förvanskade han insatser.

Längs vägen låg en del i spillror. Officerare har ofta gift sig unga. En fråga är hur mogna besluten ibland varit. Pelle Mohlin skilde sig två gånger och blev en tredje gång änkling innan han fann en trygg kvinnlig hamn. Han hade ändå turen att ha fruar som lojalt hanterade representativa roller. Och sin egen delaktighet i skilsmässor förskönar han ingalunda. Fick han tid över, så var det för deltagande i åtta ordenssällskap och föreningar, något som svenska officerare inte varit främmande för.

Tillbaka i det militära, nu som överstelöjtnant med särskild tjänsteställning, fick Mohlin sina mothugg. Chef i Arvidsjaur fick han bli, men inte överste. Något mer fredsregemente blev det inte utan istället en kort

intensiv period i arméstaben, där han på rätt övertygande grunder beskriver sig ha gjort storverk av rationaliseringar, omedelbart efteråt förstås förfuskat.

Till sist fick överste Mohlin, för en framförhandlad sexårsperiod, den uppgift han nog länge drömt om, chefskapet för Fo 67 längs gränsen till Nordfinland. Det var en organisation som i Försvarsmaktens skymningsstund växt till att omfatta hela tre regementsenheter, och nu inleddes en lysande tid för den nye chefen. Pelle Mohlin steg fram som verkligt regionalt ledande gestalt, känd över hela Norrbotten. Med PR-hjälp bl a av den från sin tjänst i *Svenska Dagbladet* ofta inkallade stabsmedlemmen Erik Lidén (också med stort civilt-militärt nätverk) blev Norrbottens gränsjägare med sin paradmarsch och basker med eget märke snarast ett nationellt begrepp. Chefens dynamiska nybyggnadspolitik, kungabesök och hans egen roll som kraftfull kommunalpolitiker i Kalix, allt bidrog till glansen. En canceroperation avklarade han, nästan i förbifarten. Men till sist, som tidigare slutade det för en självsvådig officer i konflikt med en överordnad, ÖB Ove Wiktorin, av Mohlin betecknad som ”knappt chef”, aldrig ledare.

Pensionär blev Mohlin knappast mer än formellt. Likt många officerare satte han efter tjänsteåren igång med akademiska studier, i hans fall blev det konstvetenskap ovanpå tidigare media och kommunikation. Grunden lades för det som skulle bli han sista storhetstid som Sveriges färdledare nummer ett. Vad som började som musik- konst- och operaresor till Savonlinna/Nyslott utvecklades till mer eller mindre militärhistoriska strövtåg under hans frustande ledning och ständigt nya initiativ. En tid skedde det med SMB, Svenskt Militärhistorisk bibliotek, men Mohlin hade egna idéer och ledde snart verksamheten med sin livskamrat i en egen tvåmansfirma, Pelle Mohlin Travel (PMT), där han drog med och in sina vänner; han hade behållit många.

Totalt blev det 48 resor. Det skulle föra för långt att beröra dem alla, men från de mera närliggande, Ishavsfronten och Karelen, vidgades verksamheten till faktiskt samtliga världsdelar i någon form och åter till Baltikum. Mohlin måste ha stortrivts med att formera rese-tropprna för nya operationer och uppdrag. Men det har mörknat över världen, och allt det som entusiasmerade är inte längre lika roligt.

Till sist anknyter Pelle Mohlin till legendaren Axel Gyllenkrok. Rätt så, förstås: denna passning från en i svenska militära annaler säreget drivande officer till en annan.

Recensenten är ledamot av KKrVA.